

KOMPARÁCIA HERNÉHO A TECHNICKÉHO PRÍSTUPU K VÝUČBE BASKETBALU V EDUKAČNOM PROSTREDÍ TELESNEJ VÝCHOVY A ŠPORTU

COMPARISON OF GAMING AND TECHNICAL APPROACH TO BASKETBALL TEACHING IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT

A. Izáková,¹ G. Argaj,² & K. Hůlka³

¹Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Filozofická fakulta, Katedra telesnej výchovy a športu

²Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta telesnej výchovy a športu, Katedra športových hier

³Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné kultury, Katedra sportu

Abstract

The contribution presents a view of the didactic aspect of teaching sports games, in our case the teaching of sports game basketball. The authors pay attention to the didactic approach, which is nowadays in the development of didactics and practice. The aim of our contribution was to compare two selected approaches to basketball teaching in physical education and sports. It is gaming and technical approach. To each of approaches we have presented examples of how to practice basketball teaching by using selected methodological and organizational forms.

Keywords: basketball; physical education and sport; didactical approach to teaching

Súhrn

Príspevok prezentuje pohľad na didaktickú stránku vyučovania športových hier, v našom prípade na vyučovanie športovej hry basketbal. Autori venujú v príspevku pozornosť didaktickým prístupom, ktoré sa dnes presadzujú v doterajšom vývoji didaktiky a praxe. Cieľom nášho príspevku bolo porovnať dva vybrané prístupy výučbe basketbalu v edukačnom prostredí telesnej výchovy a športu. Ide o herný a technický prístup. K jednotlivým prístupom sme uviedli príklady postupu realizácie vyučovania basketbalu s využitím vybraných metodicko-organizačných foriem.

Kľúčové slová: basketbal; telesná a športová výchova; didaktický prístup vyučovania

Úvod

Športové hry patria už dlhodobo medzi najobľúbenejšie tematické celky v školskej telesnej a športovej výchove. Táto všeobecne známa obľúbenosť športových hier v školskom prostredí je potvrdzovaná domácimi aj zahraničnými výskumami (Psotta & Velenský, 2001). Jednou z týchto športových hier je aj basketbal, ktorý napriek vysokej technickej náročnosti herných zručností, patrí spolu s futbalom celosvetovo medzi najpopulárnejšie športové hry a stále viac a viac preniká aj do popoludňajších záujmových telovýchovných foriem na všetkých typoch a stupňoch škôl (Velenský, 1999).

Už v samotnej histórii tejto športovej hry, ktorej vznik sa datuje od decembra 1891 v Springfiede, sa potvrdzuje, že basketbal patril medzi také pohybové aktivity, ktoré mali poskytovať na školách predovšetkým rozptýlenie študentov rámci ich voľnočasových aktivít (Horička, 2014). Napriek tomu bola táto hra od svojich počiatkov, pri množstve meniacich sa pravidiel, technicky veľmi náročná, keďže ide o zložitý komplex pohybov jednotlivých častí tela, vykonávaných súčasne alebo následne (Dobrá, 1986). Basketbal vyžaduje vysokú úroveň riadenia týchto pohybov, svalovú koordináciu, jemnú diferenciáciu, ale vyžaduje aj vysokú úroveň pohybových schopností a špeciálnych zručností (Horička, 2014). Dosiahnutie takejto požadovanej úrovne je aj jednou z úloh výučby športovej hry basketbal v edukačnom prostredí školskej telesnej a športovej výchovy. Je len na učiteľovi telesnej a športovej

výchovy, aké didaktické metódy a postupy si zvolí na jej dosiahnutie, príp. aký didaktický prístup vyučovania športových hier zvolí, aby čo najviac motivoval žiakov k učeniu a dosiahnutiu čo najlepšieho výkonu.

V rámci didaktiky športových hier sa stretávame hneď s niekoľkými didaktickými prístupmi. Nemec et al. (2013), Psotta & Velenský, (2001) rozdeľujú prístupy vyučovania na základe obsahu a štruktúry učiva, spôsobov usporiadania učebných podmienok a didaktickej interakcie učiteľa. Ide o:

- neštruktúrovaný prístup,
- integrovaný prístup,
- technický prístup.

K nim sa pridáva ešte herný prístup vyučovania športových hier, ktorý preferujú napr. Martens (2006), Neumann & Popovic (2010).

Neštruktúrovaný prístup, v zahraničí označovaný aj ako „laissez-fair” alebo „ball-rollerapproach”, je prístup, kedy sa vyučovanie športových hier nečlení do menších celkov a obsahom každej vyučovacej hodiny je zápas bez herného nácviku. Hoci existujú názory, že tento prístup podnecuje samostatnosť žiakov, musíme pripustiť fakt, že tento prístup nie je z hľadiska učenia dostatočne efektívny, pretože poznatky z edukačného prostredia jasne ukazujú, že neustále opakovanie komplexného neštruktúrovaného celku nestačí na efektívne zdokonaľovanie pohybových schopností a zručností žiaka. Ide totiž o učenie na základe pokusu a omylu, ktorý vyžaduje príliš veľa času v praxi. Preto sa odporúča jeho využitie skôr vo vyššom školskom veku (Nemec et al., 2013, Psotta & Velenský, 2001).

Integrovaný prístup, ktorého súčasťou sú:

- Prístup založený na postupnej integrácii kognitívnych a pohybových komponentov herného výkonu;
- Taktický prístup založený na porozumení športovej hry;
- Prístup založený na alosterickom modeli učenia.

Integrovaný prístup, v zahraničí známi pod skratkou TGFU, „Teaching Games for Understanding”, je prístup vyučovania športových hier, ktorý je založený na rýchlejšom rozvíjaní herných činností a herných situácií, na postupnom prechode od učenia herných zručností v menej premenlivých podmienkach k praxi s variabilnejšími podmienkami. Zahŕňa tiež taktické stránky individuálnych herných činností pri riešení herných úloh obsiahnutých v herných situáciách. Výhodou tohto modelu je, že zvyšuje zapájanie žiakov do fyzickej aktivity a povzbudzuje ich, aby mysleli viac takticky a robili lepšie rozhodnutia v hre (Nemec et al., 2013, Psotta & Velenský, 2001). Potvrdzujú to aj výskumy French & Thomas (1987), ktorí zistili, že sa ich subjekty vplyvom tohto prístupu zlepšili v kognitívnych rozhodovacích a kontrolných prvkoch výkonnosti a znalosti z basketbalu v priebehu výskumného obdobia.

Technický prístup, často označovaný ako „tradičný” prístup k vyučovaniu športových hier, sa využíva najčastejšie v školskej telesnej a športovej výchove. V podstate je opozitom k predchádzajúcim prístupom, pretože jeho hlavným zámerom je zdokonaľovanie herných zručností mimo situácií vyskytujúcich sa v reálnej hre žiaka (Nemec et al., 2013, Griffin, Mitchel & Oslin, 1997). Častým problémom v technickom prístupe vyučovania športových hier je, že sa žiaci nudia, pretože ide o drilové monotónne opakovanie cvičení, vyžadujúce si veľa času a žiaci trávajú tento čas skôr čakaním, až na nich príde rada, miesto toho, aby dostávali priestor riešiť problémy tak rýchlo, ako je to v skutočnej hre, ktorá si naopak vyžaduje dobré taktické schopnosti, správne rýchle rozhodnutia, prostredníctvom ktorých sa zvyšujú šance na výhru (Martens, 2006). Vo vyučovaní športových hier tu prevláda vyučovací postup po častiach, z dôrazom na techniku, ktorá sa vyučuje individuálne (Hopper, 2001, Radu, 2010), príp. vo dvojiciach, čo má za následok síce „zručných” hráčov, ale v praxi, v samotnej hre „nepoužiteľných”, bez schopnosti samostatného rozhodovania sa. Väčšina orientácie vyučovacieho procesu je na učiteľa, nie na žiaka (Nemec et al., 2013, Psotta & Velenský, 2001).

Herný prístup môžeme považovať za určitý typ holistického prístupu učenia sa športovým zručnostiam, ktorý je zameraný najprv na pomoc športovcom pochopiť hru komplexne a objaviť ich úlohu v tejto hre (Martens, 2006). Je jedným z prístupov, ktorého využitie pri výučbe športovej hry basketbal zodpovedá súčasnému edukačnému prostrediu a jeho požiadavkám. Priekopníkom herného prístupu bol Lauder (2001). Jeho základom je výučba basketbalu, ktorá sa začína hrou (vlastnou hrou, prí-

pravnou hrou) a potom sa pokračuje učením jednotlivých herných činností. Ďalej sa v ňom vychádza z princípov integrovanej hernej praxe (integrated game practice) a z analýzy didaktickej reality pri vyučovanom procese. Jeho podstatou je spojenie učenia herných zručností s taktickou stránkou konania hráča a s taktickým uvedením si podstaty hry. Herný prístup charakterizujú tieto znaky (Martens, 2006):

- Používajú sa len tie drilové cvičenia, ktoré sú spojené s vlastnou hrou.
- Učí sa prostredníctvom reálnej hry a potom sa zdokonaľujú jej jednotlivé časti.
- Hráč je centrom všetkých činností.
- Tréningy sú zábavné, relevantné a sú pre športovca výzvou, ktorá zvyšuje vnútornú motiváciu.
- Tréningy sú zamerané na rozvoj myslenia, porozumenia (hre) a rozvoj rozhodovacích schopností.

Niektorí autori používajú inú terminológiu v súvislosti s herným prístupom, napr. Steinhöfer & Remmert (1998) používajú termín priama vyučovacia metóda a v nej postupujú od prípravnej hry k minibasketbalu a nakoniec k basketbalu. Olosová, (2012), Psotta & Velenský, (2001) hovoria o výučbe športových hier s porozumením, príp. o taktickom prístupe, kde učenie taktických zručností umožňuje realizovať technické zručnosti v zápasových podmienkach. Význam tohto učenia zvýrazňuje Edukačný program ASEP, (2007), na ktorý nadväzuje napr. aj Schowalter (2009). Ten odporúča napr. zaraďovať do praxe čo najviac prípravných hier a vytvárať ich rôzne varianty.

Na základe získaných teoretických poznatkov, v otázke prístupu k vyučovaniu športovej hry basketbal, uvádzame podstatné rozdiely, výhody, pozitíva herného prístupu, v porovnaní s dnes ešte stále častejšie v praxi využívaným tradičným, technickým prístupom.

Tabuľka 1./ Table 1.

Komparácia herného a technického prístupu k výučbe basketbalu. / Comparison of gaming and technical approach to basketball teaching.

Technický prístup	Herný prístup
Používa drilové cvičenia bez spojenia s hernou situáciou.	Používa len tie drilové cvičenia spojené s hernou situáciou.
Učenie od častí k celku, analyticko-syntetický vyučovací postup.	Učenie od celku k častiam synteticko-analytický vyučovací postup.
Orientácie vyučovacieho procesu je na učiteľa.	Orientácie vyučovacieho procesu je na žiaka.
Nudné a demotivujúce hodiny telesnej a športovej výchovy.	Zábavné hodiny telesnej a športovej výchovy, zvyšujúce motiváciu žiaka.
Rozvoj automatických reakcií bez herného myslenia.	Rozvoj myslenia, porozumenia a schopnosti rozhodovať sa.
Absentuje spolupráca učiteľ – žiak.	Žiaci spolupracujú s učiteľom a pomáhajú mu pri rozhodovaní.
Žiaci nie sú vedení k vzájomnej pomoci pri zlepšovaní herných zručností.	Žiaci sú vedení k vzájomnej pomoci pri zlepšovaní herných zručností.
Preferovanie autoritatívneho vyučovacieho štýlu.	Preferovanie kooperatívneho vyučovacieho štýlu.

Zdroj: vlastný (podľa Martens, 2006).

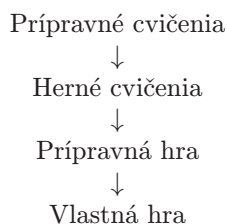
V súvislosti s riešením projektu KEGA č. 026UMB-4/2017, ktorý je zameraný na tvorbu učebných textov a učebných pomôcok zaoberajúcich sa teóriou adidaktikou basketbalu, uvedieme v ďalšej časti príspevku ukážku postupu výučby športovej hry basketbal technickým prístupom a pre porovnanie herným prístupom. Skôr ako sme si zvolili postup výučby, formulovali sme si základné východiská pre vyučovanie športovej hry basketbal s vybranými didaktickými prístupmi.

V technickom prístupe sme pri usporiadaní učiva použili:

- Analyticko-syntetický vyučovací postup (od častí k celku), čo znamenalo pri výbere metodicko-organizačných foriem, že výučba basketbalu začínala drilovými, prípravnými cvičeniami zameranými na nácvik herných činností, s dôrazom na technickú stránku ich prevedenia a až oveľa neskôr sa začala uplatňovať prípravná a vlastná hra.
- Osvojovanie technických zručností bolo nadradené rozvoju taktického myslenia.
- Na vyučovaní sa preferoval príkazový a praktický riadiaci štýl.

Obrázok 1./ Figure 1.

Metodicko-organizačné formy./ Methodical-organizational forms.

Príklad postupu pri výučbe technickým prístupom.

Obrázok 2./ Figure 2.

Strelba – prípravné cvičenie./ Shooting – preparatory practice.

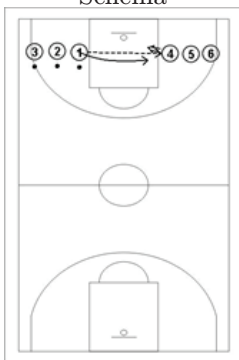
1. krok./ Step 1.

STRELBA - PRÍPRAVNÉ CVIČENIE	
Pomôcky Lopty, kužele	Zameranie Prípravné cvičenie zamerané na strelbu z miesta po prihrávke
<p>Schéma</p> 	<p>Organizácia</p> <p>Hráči vytvoria štvorice. Hráči sa postavia na určené méty, hráč 1 je bez lopty a hráči 2, 3, 4 majú loptu. Cvičenie začína hráč 1 bez lopty, ktorý sa uvoľňuje okolo prvej méty, zastavuje, chytá loptu, strieľa na koš, doskakuje a potom sa zaradí do druhého zástupu. Hráč 2 prihráva hráčovi 1 a po prihrávke realizuje rovnakú činnosť ako hráč 1. Súťaživá forma cvičenia: Hráči musia dať na každej méte určený počet košov.</p> <p>Kľúčové body</p> <p>Zastavenie pohybu na dve doby a presné dodržanie techniky prípravnej fázy.</p> <p>Hráči si musia prihrávať rýchlo a presne na určenú métu.</p>
Poznámky Meníme pozície, z ktorých sa strieľa.	

Obrázok 3./ Figure 3.

Strelba – herné cvičenie./ Shooting-game practice.

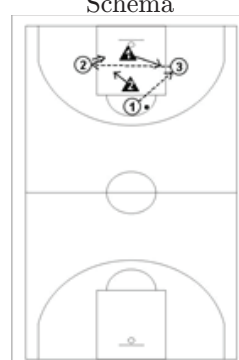
2. krok./ Step 2.

STRELBA - HERNÉ CVIČENIE	
Pomôcky Lopty	Zameranie Herné cvičenie zamerané na strelbu po prihrávke
<p>Schéma</p> 	<p>Organizácia</p> <p>Hráči vytvoria dva zástupy a postaví sa na určené méty. V prvom zástupe má každý hráč loptu, v druhom zástupe sú hráči bez lopty. Cvičenie začína prvý hráč s loptou – prihráva priamo prvému hráčovi v druhom zástupe, beží ho brániť (blokovať strelbu) a potom sa zaradí na koniec zástupu hráčov bez lôpt. Prvý hráč z druhého zástupu chytá loptu, strieľa, doskakuje loptu a zaradí sa na koniec zástupu hráčov s loptami.</p> <p>Kľúčové body</p> <p>Rýchle chytenie lopty a rýchly pohyb streleckej ruky.</p>
Poznámky Dôraz kladieme na útočný postoj bez lopty a rýchle zaujatie prípravnej fázy na strelbu.	

Obrázok 4./ Figure 4.

Strelba – prípravná hra./ Shooting - auxiliary play.

3. krok./ Step 3.

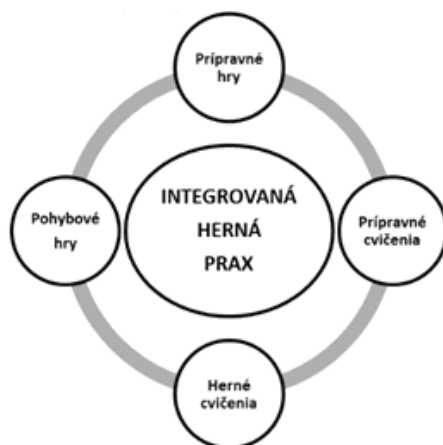
STRELBA - PRÍPRAVNÁ HRA	
Pomôcky Lopty	Zameranie Herné cvičenie zamerané na strelbu z miesta po prihrávke, bránenie hráča s loptou a bez lopty
<p>Schéma</p> 	<p>Organizácia</p> <p>Hráči vytvoria päťice. Dvaja hráči bránia a traja útočia. Útočníci sa postaví na určené méty a pomocou prihrávania sa snažia vytvoriť si vhodnú pozíciu na strelbu. Ten hráč, ktorý je voľný strieľa. Keď je úspešný útočníci si vymenia pozície a cvičenie pokračuje ďalej. Keď je strelba neúspešná všetci hráči doskakujú: keď doskočia útočníci, tak útočia ďalej, keď doskočia obrancovia hráči si vymenia úlohy.</p> <p>Kľúčové body</p> <p>Hráči si musia prihrávať rýchlo a presne, snažia sa naznačiť strelbu a prihrať voľnému spoluhráčovi.</p>
Poznámky Meníme strelecké pozície, na ktorých stoja útočníci.	

V hernom prístupe sme pri usporiadaní učiva použili:

- Synteticko- analytický vyučovací postup (od celku k častiam), čo znamenalo pri výbere metodicko-organizačných foriem, že výučba basketbalu začínala prípravnou hrou, na ktorú nadväzujú zložky integrovanej praxe (Dobrá, 2013).
- Rozvoj taktického myslenia bol nadradený nad osvojovaním technických zručností.
- Na vyučovaní sa preferoval didaktický štýl s riadeným a samostatným objavovaním.

Obrázok 5./ Figure 5.

Integrovaná herná prax./ Integrated game practice.

Príklad postupu pri výučbe herným prístupom.

Obrázok 6./ Figure 6.

Strelba – prípravná hra./ Shooting - auxiliary play.

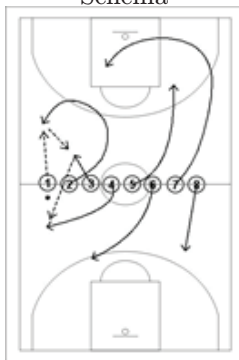
1. krok./ Step 1.

PRIHRÁVANIE A CHYTANIE LOPTY - PRÍPRAVNÁ HRA	
Pomôcky Lopty	Zameranie Prípravná hra zameraná na prihrávanie a chytanie lopty, bránenie hráča s loptou a bez lopty, prípravná hra 2:2
<p>Schéma</p>	<p>Organizácia</p> <p>Hráčov rozdelíme do dvoch družstiev a vytvoríme dvojice hráčov. V každom území sa hrá 2:2 bez driblingu.</p> <p>Územia:</p> <p>dvojbodová zóna I, trojbodová zóna I, trojbodová zóna II, dvojbodová zóna II.</p> <p>Kľúčové body</p> <p>Nadviaž kontakt s obrancom a prudko zmeň rýchlosť a smer pohybu.</p>
Poznámky Po dosiahnutí koša si hráči vymenia zóny.	

Druhý krok výberu metodicko-organizačných foriem vo vyučovaní basketbalu s využitím herného prístupu závisí od zvládnutia prvého kroku. V prípade, že žiak robí v prípravnej hre veľa chýb v nepresnosti prihrávok aj bez tlaku obrancu, nasledujúcim krokom budú prípravné cvičenia.

Obrázok 7./ Figure 7.

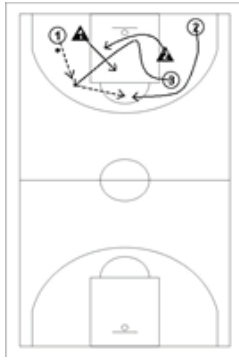
Prihrávanie a chytanie lopty – prípravné cvičenia./ Passing and catching the ball – preparatory practice.
2A. krok./ Step 2A.

PRIHRÁVANIE A CHYTANIE LOPTY - PRÍPRAVNÉ CVIČENIE	
Pomôcky Lopty	Zameranie Prihrávanie a chytanie lopty, prípravné cvičenie s premenlivými podmienkami
Schéma 	Organizácia Hráči sa postaví do zástupu, prvý hráč má loptu. Na signál sa hráči ľubovoľne pohybujú na ihrisku a prihrávajú si v určenom poradí – prvý druhému, druhý tretiemu, posledný prvému atď. Kľúčové body Najskôr hráč chytí loptu, zastaví (skokom na dve nohy) a potom prihrá. Hráč, ktorý má dostať prihrávku sa uvoľňuje tak, aby bol vo výhodnej pozícii. Neskôr si hráči prihrávajú bez zastavenia.
Poznámky Cvičenie sťažujeme pridávaním ďalších lôpt.	

V prípade, že žiak robí v prípravnej hre veľa chýb v nepresnosti prihrávok len pod tlakom obrancu, nasledujúcim krokom budú herné cvičenia.

Obrázok 8./ Figure 8.

Prihrávanie a chytanie lopty – herné cvičenie./ Passing and catching the ball - game practice. 2B.
krok/ Step 2B.
2B. krok./ Step 2B.

PRIHRÁVANIE A CHYTANIE LOPTY - HERNÉ CVIČENIE	
Pomôcky Lopty	Zameranie Herné cvičenie zamerané na zdokonaľovanie prihrávania a chytania lopty, uvoľňovania sa bez lopty, uvoľňovania sa s loptou na mieste, bránenie hráča s loptou, bránenie hráča bez lopty
Schéma 	Organizácia Vytvoríme päťice hráčov. Hráči sa postaví do dvojbodového územia. Tria hráči sú útočníci a dvaja obrancovia. Útočníci si prihrávajú loptu v dvojbodovom území a obrancovia bránia. Útočníci nesmú driblovať. Po určitom čase vymeníme úlohy. Kľúčové body Hráč bez lopty sa musí uvoľniť tak, aby vytvoril voľný prihrávkový koridor. Hráč s loptou musí vidieť oboch spoluhráčov.
Poznámky Upozorňujeme na uvoľňovanie sa s loptou na mieste pomocou obrátky.	

Záver

Postupné presadzovanie herného prístupu vyučovania športových hier v edukačnom prostredí, a teda aj športovej hry basketbal, je daný práve tým, že úspech v športe nie je daný len technickými a taktickými zručnosťami, ale celkovým rozvojom hráčov (žiakov), do ktorého spadá aj úroveň obratnosti, mentálnych schopností a komunikačných zručností. Je len na učiteľovi telesnej a športovej výchovy, aký prístup k vyučovaniu si zvolí, keď zväží všetky podmienky danej školy. Ak učiteľ pochopí výhody a obsah vyučovania herného prístupu, odmenou mu budú žiaci, ktorí sa budú učiť a hrať basketbal lepšie, ale budú sa z hry aj omnoho viac radovať. Hra totiž vytvára predpoklady pre tvorivé myslenie, tvorivé riešenie herných situácií, čo by mali učitelia podporovať a malo by byť ich prioritou pre zefektívnenie a zatraktívnenie vyučovania športových hier.

Literatúra

- ASEP. (2007). *Coaching Basketball Technical and Tactical Skills*. Champaign: Human Kinetics.
- Dobrá, L. (1986). *Malá škola basketbalu*. Praha: Olympia.
- Dobrá, L. (2013). *Cesta do tajů herního přístupu v basketbalu*. In Tělesná výchova a sport mládeže. Praha: Fakulta tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy v Praze, 79(4), 47–48.
- French, E. K., & Thomas, J. R. (1987). *The Relationoff Knowledge Development to Children's Basketball Performance*. Získané 28.9.2018, z <https://journals.humankinetics.com/doi/10.1123/jsp.9.1.15>.
- Griffin, L., Mitchel, S., & Oslin, J. (1997). *Teaching sports concepts and skills. A tactical game approach*. Champaign: Human Kinetics.
- Hopper, T. (2001). *What is a TGFU approach to games teaching and what's wrong with teaching skills? Tactic-to-skill games teaching*. Získané 28.9.2018, z <http://web.uvic.ca/~thopper/WEB/articles/Joperd/Skillswrong.htm>.
- Horička, P. (2014). *Basketbal. Teória a didaktika*. Nitra: PF UKF v Nitre.
- Lauder, A. (2001). *Play practise: The Games Approach to teaching and coaching sport*. Champaign: Human Kinetics.
- Martens, R. (2006). *Úspěšný trenér*. Praha: Grada Publishing.
- Nemec, M., Adamčák, Š., Kučera, M., Kollár, R., Izáková, A., & Popelka, J. (2013). *Športové hry – 1. Časť*. Banská Bystrica: Belianum.
- Neumann, H., & Popovic, S. (2010). *Spielend Basketball lernen*. Wiebelsheim: Limpert Verlag.
- Olosová, G. (2012). *Účinnost taktického a technického přístupu k výučbě minibasketbalu na rozvoj herného výkonu a pohybových schopností* (Diplomová práce, Univerzita Komenského, Bratislava, Slovensko).
- Schowalter, D. (2009). *Coaching Youth Basketball*. Champaign: Human Kinetics.
- Psotta, R., & Velenský, M. (2001). *Aternativní pojetí vyučování sportovních her ve školní tělesné výchově*. In Pedagogická kinantropologie. Praha: Karolinum.
- Radu, A. (2010). *Basketball. A guide to skills, techniques and tactics*. Ramsbury, Marlborough: The Crowood Press.
- Velenský, M. (1999). *Basketbal*. Praha: Grada Publishing, spol. s r. o.

Mgr. Andrea Izáková, PhD.

Katedra telesnej výchovy a športu

Filozofická fakulta

Univerzita Mateja Bela

Tajovského 40

97401 Banská Bystrica

Slovenská republika